

SAİD B. MÜSEYYEB'İN HAYATI, KİŞİLİĞİ VE HADİS İLMİNDEKİ YERİ

SCIENTIFIC PERSONALITY OF SAID IBN AL-MUSAYYIB AND HIS PLACE IN
HADITH SCIENCE

RECEP BİLGİN

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DOKTORA ÖĞRENCİSİ
recepbilgin69@hotmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-2858-3039>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article types
Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received
18 Ekim / October 2018

Kabul Tarihi / Accepted
23 Aralık / December 2018

Yayın Tarihi / Published
Aralık / December 2018

Yayın Sezonu / Pub Date Season
Aralık / December

Atıf / Cite as

Bilgin, Recep, "Said b. Müseyyeb'in Hayatı, Kişiliği ve Hadis İlmindeki Yeri [Scientific Personality of Said Ibn Al-Musayyib and His Place in Hadith Science]". Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi – Journal of the Faculty of Theology, 5/9 (Aralık/December 2018): 537-564.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi- Kilis 7 Aralık University, Faculty of Theology, Kilis, 79000 Turkey. All rights reserved.

For Permissions
ilahiyatdergisi@kilis.edu.tr

SAİD B. MÜSEYYEB'İN HAYATI, KİŞİLİĞİ VE HADİS İLMİNDEKİ YERİ

Öz

Hadis; Hz. Muhammed'in söz, fiil ve takrirlerinden meydana gelmiş olan rivayetlerin bütünüdür. Resûlullah'ın bu söz, fiil ve takrirlerini nesilden nesile ulaştırana da "râvî" denilmektedir. Râvî zincirinin birinci halkası Hz. Peygamber'in yakın arkadaşları olan sahâbilerdir. Sahâbilerden sonra bu nakil (haml) görevini tâbiîn üstlenmiştir. Daha sonra bu zincir tebe-i tâbiîn, etbâu tebe-i tâbiîn yoluyla devam etmiştir. Bu çalışmada râvilerin tâbiîn halkasından büyük tâbî, "Seyyidü't-tâbiîn" sıfatıyla da anılan, âlim, zâhid, verâ sâhibi, rüyâ yorumcusu, "Fukâhâ-i Seb'a" ünvanı ile mâruf yedi fakihten en üstünü ve en fakihi kabul edilen Saïd b. Müseyyeb (ö. 94/713) çeşitli yönleriyle tanıtılmaya çalışılacaktır. Ayrıca Saïd b. Müseyyeb'in hadis ilmindeki yerine mürsel hadisler ve bazı rivâyetleri üzerinden değinilecektir. Yapılan araştırmalar sonucunda; Saïd b. Müseyyeb'in diğer tâbiîn dönemi âlimleri gibi bidatlara ve haksızlıklara karşı tavır aldığı, döneminin muhaddislerden fakîh kimliğiyle ayrıldığı, "sünnet" lafzını Hz. Peygamber'in yanı sıra özellikle dört halife ve sahâbilerin söz, fiil ve takrirleri için de kullandığı, bununla birlikte mevkuף rivayetler için temkinli davrandığı görülmüştür. Ayrıca kendinden sonraki dönemlerde belirginleşecek olan ehl-i hadis ve ehl-i rey ayrımında ehl-i hadis tarafının ağır basmasına karşın, rey yönüyle de öne çıktığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Saïd b. Müseyyeb, Mürsel Hadis, Fukâhâ-i Seb'a, Sahâbe

SCIENTIFIC PERSONALITY OF SAID IBN AL-MUSAYYIB AND HIS PLACE IN HADITH SCIENCE

Abstract

The hadith is the whole of the narrations that consist of Prophet Muhammad's words, acts and lectures. It is also called rawi that conveys the Prophet Muhammad's words, acts and lectures from generation to generation. The first ring of the rawi chain is the sahabahs who are close friends of the Prophet. After the sahabahs, this transfer task was undertaken by the tâbiîn, and then this chain continued through the tebe-i tâbiîn, etbâu tebe-i tâbiîn. The aim of this study is to introduce one of the biggest rawies of tâbiîn chain, titled as "Seyyidü't-tâbiîn", the scholar, the ascetic, the pious, the dream reader, the supreme and most influential of seven jurists known as "Fukâhâ-i Seb'a", Saïd ibn al-Musayyib (d. 94/713) various aspects. In addition, place of Saïd ibn al-Musayyib in hadith science will be discussed over the context of mursal hadith and some rumors. As a result of the research; it is known that saïd bin al-Musayyib, like the scholars of the other tâbiîn period, took a stand against bans and injustices, he is separated his period muhaddith from the identity of faqîh, he used the letter of circumcision for prophet Muhammad, as well as the four caliphs and the companions of the prophet, has been cautious for narrated narrations. In addition to the ahl-i hadith and ahl-i-ray, which will become more evident in the following periods, it has been determined that although the ahl-i hadith side predominated, it also came to the fore with ray part.

Keywords: Hadith, Saïd ibn al-Musayyib, Mursal Hadith, Fukâhâ-i Seb'a, Sahabah

GİRİŞ

Bir âlimi tanıtırken içinde bulunduğu paradigma ve bağlamı¹ diğer bir deyişle; yaşadığı dönemi, yakın-uzak çevresini, vatanını, ika-met ettiği yerleri, içinde yetiştiği toplumun kültürel kodlarını, fit-ratını, karakterini, eğitimini, eğitim aldığı hocaları, edindiği ilimleri, toplum içerisindeki statüsünü, yöneticilerle ilişkisini, mesleğini, aldığı veya kendisine teklif edilmesine rağmen almadığı görevleri, seyahatlerini aktarmakla başlanılabilir. Aynı zamanda günümüze aktarılan sözleri, görüşleri ve bunları ser-dederken sahip olduğu hâlet-i rûhiyeyi bilmek önem arz etmektedir. Mezkûr özelliklerin her birisi kişinin öznelliğinde, dolayısıyla zihni bir faaliyet olarak aktardığı bilgilerde ve yaptığı değerlendirmelerde etkili olmaktadır.²

Sahâbe, İslâm'ın yayılması ve hadislerin başka bölgelere ulaştırılmasında en büyük emeği olan nesildir. Tâbiîn ise, sahâbeden sonraki en hayırlı nesli ifade için kullanılan bir tabirdir. Allah Teâlâ Tevbe sûresinin 100. âyetinde (Tevbe, 9/100) *Muhâcirlerden ve Ensârdan (İslâm'a girmek hususunda) ilk öne geçenler ile bunlara güzel bir şekilde tâbi olanlardan, Allah razı oldu, on-lar da Allah'tan razı oldular. Allah onlar için altından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetler hazırladı. İşte büyük kurtuluş budur* buyurmaktadır. Âyetteki “bunlara güzel bir şekilde tâbi olanlar” sözüyle “tâbiîn” kast edilmiştir. Hz. Peygamber de *İnsanların en hayırlısı benim muasrılarımdır. Sonra onları takip edenler, sonra onları takip edenlerdir*³ diyerek tabiûnun, ümmetinin sahâbeden sonraki en hayırlı nesli olduğuna işaret etmiştir.

Tâbiînin önde gelen isimlerinden Saîd b. Müseyyeb iki bölüm ve sonuçtan oluşan bu çalışmada ele alınmaktadır. Birinci bölümde Saîd b. Müseyyeb'in hayatı hakkında kısa bir değerlendirme yapılacaktır. İkinci bölümde; onun ilmî kişiliği, hadis ilmindeki yeri, hocaları, talebeleri, mürsel rivâyetleri, rüya tabirleri, zühd ve takvası, sözlerinden bazıları ve şemâilî incelenecektir. So-nuç kısmında ise, çalışmadan elde edilen bulgular kaydedilecektir.

1. SAİD İBN MÜSEYYEB'İN HAYATI

1.1. Saîd b. Müseyyeb'in Adı ve Doğumu

Saîd b. Müseyyeb'in tam adı; Ebû Muhammed Saîd b. el-Müseyyeb b.

¹ Ahmet Nedim Serinsu, *Kur'an ve Bağlam*, (İstanbul: Şule Yayınları, 2012), 218.

² Ahmet Sait Sıcak, *Kur'an Tefsirinde Öznellik*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017), 14, 86; Nec-mettin Çalışkan, *Kur'an'ın İki Fikhî Okunuşu Tahâvî'nin Ahkâmü'l-Kur'an ve Şerhu Meâni'l-Âsârî Karşılaştırmalı Örneği*, (Ankara: Araştırma Yayınları, 2018), 15.

³ *Buhari*, “Şehâdât”, 9; “Fezâilu'l-Ashâb”, 1; “Rikâk”, 7; “Eymân”, 27; *Müslim*, “Fezâilu's-Sahâbe”, 214.

Hazn b. Ebî Vehb b. Amr b. Âiz b. İmran b. Mahzûm el-Kuraşî el-Medenî'dir.⁴ Ebû Muhammed künyesi⁵, en büyük oğlu Muhammed'e izafeten kendisine verilmiştir.

Saîd b. Müseyyeb'in doğumu hakkında kaynaklarda farklı tarihler verilmektedir. Saîd b. Müseyyeb'ten rivâyet edildiğine göre o, Hz. Ömer'in (ö. 23/644) hilafetinin ikinci yılında (h.15/636) Medine'de doğduğunu söylemektedir.⁶ Dördüncü yılında doğduğuna dair görüşler de mevcuttur. Diğer rivâyetlere göre de Saîd b. Müseyyeb, Hz. Ömer'in hilafetinin 4. yılında (h. 19), vefatından iki veya üç yıl önce, hilafetinin son yıllarında veya Hz. Osman'ın (ö. 35/656) hilafetinin üçüncü yılında doğmuştur.⁷ Hz. Ömer'in hilafetinin ikinci yılında doğmuş olması daha isabetli görülmektedir. Saîd b. Müseyyeb'e Hz. Ömer'i bilip bilmediği sorulduğunda, o, "hayır bilmiyorum" cevabını vermiştir.⁸

1.2. Nesebi ve Ailesi

1.2.1. Dedesi

Saîd b. el Müseyyeb'in dedesinin adı; Hazn b. Ebî Vehb b. Amr b. Âiz b. İmran b. Mahzum el-Kuraşî el-Mahzûmî'dir. O, cahiliyye döneminde Kureyş'in ileri gelenlerinden güçlü biridir. Hatta Kureyş, Kâbe'yi tamir etmek istediğinde, Hazn tek başına hacerül-esved'i kaldırıp yerine koymuştur.¹⁰

⁴ Ebû Abdullah Muhammed b. Sâd b. Menba'îl-Hâşimî bi'l-Velâi el-Basrî el-Bağdâdî el-Marûf bi'bni Sâd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, Thk: İhsan Abbas, (Beyrut: Dâru Sadr, 1968), 5: 119; Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah el-İsfahânî, *Hilyetü'l evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1409-1988), 2: 161; Ebû'l-Velîd Süleyman b. Halef Sâd b. Eyyûb b. Vâris et-Tecîbî el-Kurtubî el-Bâcî el-Endelûsî, *et-Ta'dîl ve't-tecrîh limen harace lehu'l-Buhârî fi'l-Câmi's-Sahîh*, Thk: Ebû Lübâbe Hüseyin, (Riyâd: Dâru'l-Livâ li'n-Neşr ve't-Tevzî, 1406/1986), 3: 1081; Ebû'l-Abbas Şemsuddin Ahmed b. Muhammed b. Ebi Bekr b. Hallikân, *Vefayâtü'l-âyân ve enbâu ebnâi'z-zemân*, (Beyrut: Dâru's-Sadr, b.t.y), 2: 378; Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman *ez-Zehabî, Tezkiratü'l-huffâz*, (Lübnan: Dâru'l-Kütübî'l-İlmî, b.t.y), 54; Ebû'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer el-Askalânî, *Tehzibü't-tehzib*, (Hindistan: Matbaatü Dâiratü'l-Meârif en-Nizâmiyye, 1326), 4: 184; Muhammed Ebû Zehv, *el-Hadis ve'l-muhaddisün*, (Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1400/1980), 192.

⁵ Ebû Sâd Abdilkerim b. Muhammed b. Mansur et-Temimî es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, Müessesetü'l-Kütübîs-Sekâfiyye, (Beyrut: Dâru'l-Cenân, 1408/1988), 4: 470.

⁶ İbn Sâd, *Tabakât*, 5: 120; İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-âyân*, 2: 378; Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman *ez-Zehabî, Siyeru âlâmin-nübelâ*, (Beyrut: Müessesetü'r-Ricâl, 1414-1994), 9: 219; İmâdüddin Ebî'l Fedâ İsmail Ömer b. Kesir el-Kuraşî b. Dumeşkî, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, (b.y.y., Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1351/1933), 9: 117; İbn Hacer, *Tehzibü't-tehzib*, 4: 86; Ebu Zehv: *el-Hadis ve'l-muhaddisün*, 192; Muhammed Accâc el-Hatib, *es-Sünne kable't-tedvin*, (Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1400/1980), 485.

⁷ İbn Sâd, *Tabakât*, 5: 119.

⁸ İbn Sâd, *Tabakât*, 5: 119; el-Bâcî. *et-Ta'dîl ve't-tecrîh*, 3: 1081; Selâhuddin Halil b. Eybek es-Safedî, *Kitabü'l-vâfi bi'l-vefayât*, (Stuttgart: Dâru'n- Neşr, 1411/1911), 15: 262; Abdullhay b. el İmâd el-Hanbelî, *Şezarâtü'z-zehab fi ahbâri men zeheb*, (Beyrut: b.y.y, 1399/1979), 1: 103.

⁹ Bazı kaynaklarda Âyiz şeklinde de kaydedilmiştir. İzzuddin Ebî'l-Hasen Ali b. Ebî'l-Kerem eş-Şeybânî el-Cezerî (İbnü'l Esîr), *Üsdü'l-ğâbe fi marifeti's-sahâbe*, (Beyrut: Dâru lhyâi't-Türâsî'l-Arabî, b.t.y), 4: 366-367.

¹⁰ Ebû Amr Yüsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr b. Âsım en-Nemrî el-Kurtubî, *el-İstîâb fi marifeti'l-ashâb*, Thk: Ali Muhammed el-Bahâvî, (Beyrut: Dâru'l-Cemel, 1414/1992), 1: 401-402;

Saîd b. Müseyyeb'in Yemâme'de şehid olan dedesi Hazn b. Ebî Vehb'in, sahabî olduğu ve Hz. Peygamber'le arasında şöyle bir konuşma geçtiği de rivâyet edilmektedir. Resûlullah (s.a.v); Hazn b. Ebî Vehb'e isminin ne olduğunu sormuş, o da "Hazn"¹¹ diye cevap vermiştir. Hz. Peygamber'in ona "Aksine sen Sehl'sin"¹² demesi üzerine Hazn; "Yâ Resulallah, ismimi değiştirme, babam beni bu isimle isimlendirdi, insanlar beni bu isimle tanıdı" demiştir. Resûlullah (s.a.v) ise susmuş, cevap vermemiştir. Saîd b. Müseyyeb herkesin dedesini "Hazn" diye tanıdığını ve bu isim hüznün mânâsı ifâde ettiği için evlerinden mahzunluğun hiç eksik olmadığını söylemektedir.¹³

1.2.2. Babası

Saîd b. Müseyyeb'in babası, Müseyyeb b. Hazn b. Ebî Vehb b. Amr b. Âiz b. İmrân b. Mahzûm el-Kuraşî el-Mahzûmî'dir. En büyük oğlu Saîd'e izafeten "Ebû Saîd" diye künyelenmiştir.¹⁴

Müseyyeb b. Hazn da babası gibi muhâcir sahâbilerdendir. Babası Hazn ile beraber hicret etmiştir. Ayrıca Müseyyeb, Bey'âtü'r-Rıdvânda hazır bulunup, Resûlullah'a biat edenlerdendir. Hz. Peygamber'den rivâyet ettiği hadisler Sahîhayn ve Ebû Dâvûd ile Nesâî'nin *es-Sünen*'lerinde yer almıştır. Suriye fetihlerine katılmış ve Hz. Osman devrinde vefat etmiştir.

İbnü'l-Esîr Müseyyeb'in, babasından naklettiği şöyle bir olayı rivâyet etmektedir: Ebû Talib'in (ö. 619 m.) vefatından kısa bir süre önce, Ebû Cehil'in (ö. 2/624) de yanında olduğu bir sırada Nebî (s.a.v) içeri girmiş ve amcası Ebû Tâlib'e "Ey amcacığım "Lâ ilâhe illallah" de ki, sana yardımcı olayım" demişti. Bu sırada Ebû Cehil ve Abdullah b. Ebî Ümeyye'nin (ö. 8/629) "Ey Ebû Tâlib, Abdulmuttalib'in (ö. 577 m.) dininden dönmek mi istiyorsun? Her şeyin sonu Abdulmuttalib'in dini üzeredir." demeleri üzerine Resûlullah, "Sen ondan olmasan da ben senin affını isteyeceğim"¹⁵ buyurmuştur.

1.2.3. Annesi

Saîd b. Müseyyeb'in annesi; Ümmü Saîd bt. Hâkim b. Ümeyye b. Hârise

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 4: 366.

¹¹ Hazn: Düz olmayan, engebeli anlamına gelmektedir. Ferâhidî, Ebû Abdurrahman Halil b. Ahmed b. Amr Halil b. Ahmed, *Kitâbü'l-ayn*, Thk. Mehdî Mahzûmî, İbrâhim Sâmerrâi, (Beirut Dâru Mektebeti'l-Hilâl, b.t.y), 3: 161.

¹² Sehl: Düz olan, engebeli olmayan anlamına gelmektedir. Ferâhidî, *Kitâbü'l-ayn*, 4: 7.

¹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 119; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 4: 3-4, Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 221, Ebû Zehv: *el-Hadis ve'l-muhaddisün*, 192; Buhârî, "Edeb", 107, 108.

¹⁴ İbn Abdilber, *İstiâb*, 1: 400.

¹⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 4: 366-367.

b. el-Evkâsü's-Sülemî'dir.¹ Kaynaklarda annesi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

1.2.4. Eşi

Saîd b. Müseyyeb'in eşi; Ümmü Habîb bt. Ebî Kerîm b. Âmir'dir. Saîd b. Müseyyeb'in bu hanımından başka meşhur sahâbî ve muksirûndan Ebû Hureyre'nin (ö. 58/678) kızı olan bir hanımı daha vardır² ki ismi kaynaklarda kaydedilmemiştir.

1.2.5. Çocukları

Kaynaklarda Saîd b. Müseyyeb'in üçü erkek dördü kız olmak üzere yedi çocuğunun olduğu nakledilmektedir. Oğulları; Muhammed, Saîd ve İlyâs'tır. Kızları ise; Ümmü Osman, Ümmü Amr, Fâhite (Bu üçü, asıl hanımı Ümmü Habîb'den doğmuştur) ve Meryem, (Bu, câriyesinden doğan kızıdır. Bu câriye, Meryem doğduktan sonra "Ümmü Veled" olmuş ve hürriyetine kavuşmuştur).³

1.3. Hastalığı ve Vefatı

Saîd b. Müseyyeb'in ölüm tarihi hakkında çeşitli rivâyetler vardır. Kaynaklarda ağırlıklı olarak (h. 94/712) yılı kabul edilmiştir. Ayrıca kaynaklarda Saîd b. Müseyyeb'in vefat yılı olarak (h. 72, 84, 93, 94, 95, 100 ve 105) tarihleri de geçmektedir.⁴ Bu konuda Abdulhakim b. Abdullah b. Ebî Ferve'den şöyle bir rivâyet gelmiştir: "Saîd b. Müseyyeb'in (h. 94/712) yılında vefat ettiğine şahit oldum ve kabrinin üstü su ile ıslanmıştı. Onun öldüğü seneye "Fakîhler Senesi" dendi. Çünkü o yıl, Saîd b. Müseyyeb, Saîd b. Ufeyr, İbn Numeyr ve Vâkidi olmak üzere dört fakîh vefat etmişti."⁵

Saîd b. Müseyyeb'in vefat etmeden önce hastalandığı ve bu süreçte kıldığı namazları bir yere dayanarak imâ ile kıldığı rivâyet edilmektedir.⁶ Yine

¹ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 119.

² İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 119; Zehebî, *Tezkiratü'l-huffâz*, 1: 54

³ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 119; Zehebî, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 245; *Tezkiratü'l-huffâz*, 1: 54.

⁴ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 119; Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *et-Tarihü'l-kebir*, Muhammed Abdülmuid Han'ın Murakabesi altında, (b.t.y) 3: 510; *Bâcî, el-Tâdil ve't-tecrîh*, 3: 1082-1084; İzzüddin Ebi'l-Hasen Ali b. Ebi'l-Kerem eş-Şeybânî el-Cezerî (İbnü'l Esîr), *el-Kâmil fi't-târih*, (Beyrut: Dâru's-Sadr, 1399/1979), 4: 582; Zehebî, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 245-246; İmâdüddin Ebi'l-Fedâ İsmail Ömer b. Kesîr el-Kuraşî b. Dimeşki (İbn Kesîr), *el-Bidâye ve'n-nihâye*, (b.y.y. Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1351/1933), 9: 3; Safedî, *Kitabü'l-vâfi bi'l-vefayât*, 15: 262; el-Hatib, *es-Sünne kâble't-tedvîn*, 486; Suphi Salih, *Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları*, Ter: M. Yaşar Kandemir, (Ankara: DİB Yayınları, 1986), 34.

⁵ Zehebî, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 245.

⁶ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 141.

rivâyet edildiğine göre; Saîd b. el- Müseyyeb'in acılarının arttığı bir gün onu yan tarafına döndürdüler, bu arada gözleri kapandı. Yatağını kibleye doğru çevirdiler. Bunun üzerine Saîd b. Müseyyeb; "Benim yatağımı kibleye çevirmenizi size Nâfi b. Cübeyr mi emretti? dedi. Nâfi: "Evet (ben emrettim)" deyince Saîd b. Müseyyeb; "Eğer ben din ve kible üzerine olmasaydım, benim yatağımı döndürmeniz bana fayda vermezdi" dedi. Bir diğer rivâyette ise Saîd b. Müseyyeb'in "Ben bunun üzerinde doğdum, bunun üzerinde öleceğim, inşallah bunun üzerinde dirileceğim" dediği nakledilmektedir.⁷

Saîd b. Müseyyeb'in ölmeden önce şunu vasiyet ettiği rivâyet edilir: "Benim için kimseye eziyet etmeyin. Beni Rabbime dört kişinin taşınması bana yeter".⁸ Bir diğer rivâyette ise, "Bunlar benim için Allah indinde hayırlı ise, sizin için de hayırlıdır" diyerek hastalığının son günlerinde şunları söylemiştir: "Ben öldüğüm zaman kabrimin üzerinde çadır (türbe) kurmayınız, beni kırmızı kadife ile taşımayınız, ardımdan (elinizde) ateşle gelmeyiniz. Beni Rabbime ulaştırmanız bana yeter, kimseye haber vermeyiniz ki onların recezleri (ağıtları) beni takip etmesin".⁹

1.4. Saîd b. Müseyyeb'in Şemâili

Saîd b. Müseyyeb'in siyah sarık takarak sarığı arkasına sarkıttığı, başını ve omuzlarını örten bir elbise, ayağına da terlik giydiği, ayrıca doğulu insanların giysilerinden, Herat gömleği kullandığı, gömleğinin renginin ise çoğunlukla beyaz olduğu rivâyet edilmektedir. Diğer bir rivâyette de, beyaz sarık taktığı, sarığının kırmızı püskülü olduğu ve bir karış arkaya sarkıttığı, başına da güzel takke giydiği,¹⁰ Ramazan ve Kurban bayramlarında siyah sarık ve üzerinde kırmızı veya mor pelerin (taylasan, ridâ, bürde) olduğu gömleğinin dizine kadar uzun, örtüsünün ise gömleğinin üzerinde olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca onun, şalvar, pamuktan yapılmış elbise ve gömlek, bir yüzü kabarık ipek kumaş giydiği,¹¹ genellikle beyaz renk elbise, ara sıra kahverengi şalvar da tercih ettiği, sakallarının sarı veya beyaz, saçının ise beyaz olduğu rivâyet edilmektedir.¹²

Saîd b. Müseyyeb'in ipek giydiğine dair rivâyette¹³ ipeğin İslâm'a göre haramlığı akla gelebilir. Fakat asıl haram olan ipek saf ipektir. Saîd

⁷ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 142; Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 244.

⁸ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 142; Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 244.

⁹ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 142; Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 244.

¹⁰ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 138; Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 240-243.

¹¹ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 139-140; Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 243-244.

¹² İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 139-140; Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 244.

¹³ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 139-140; Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 243-244.

b. Müseyyeb'in giydiği ipek ise ipek karışımı bir elbisedir. Bu elbiseden ashâbın da giydiği rivâyet edilmektedir. Arapça “hazz” diye bilinen argacı¹⁴ yün, çözüğü¹⁵ ipek olan yani, asıl dokuma argacı pamuk, yün, keten olan, çözüğü ise ipek olan elbisedir. Burada önemli olan çözüğü değil argaçtır. Eğer durum bunun aksine olursa haramdır.¹⁶

1.5. Kişiliği ve Hayatına Dair Belirgin Özellikleri

1.5.1. Zühd ve Takvası

Saîd b. Müseyyeb hadis ve fıkıh ilmindeki ünü kadar zühd, takva ve ibadetiyle de şöhrat kazanmış biridir. Ebû Harmele'nin kendisinden rivâyet ettiğine göre 40 defa hacca gitmiş, birinci saftaki yerini muhafaza etmek maksadıyla her vaktin ezanını mescitte dinlemiş,¹⁷ 40 sene müddetle camide namazını cemaatle kılmış, namaz esnasında (ilk safta bulunarak) bir tek adamın bile kafasını görmemiş ve 40 sene yatsı namazının abdesti ile sabah namazını kılmıştır.¹⁸

Saîd b. Müseyyeb'in Allah Teâlâ'yı çok zikrettiği, ondan çok korktuğu ve çok Kur'an okuduğu ifade edilmektedir. Nakledildiğine göre o, kendi nefsinin Allah Teâlâ'nın yanında sivrisinekten daha ehven olduğunu söylemektedir.¹⁹

Yezid b. Hazm'dan rivâyet edildiğine göre o peş peşe oruç tutmakta, güneş batmaya yakın içeceğiyle beraber mescide gelerek iftarda onu içmektedir. Kurban bayramı günlerinde ise iftar etmektedir. Bir gün insanlar Saîd b. Müseyyeb'in kölesi Bürde; “Saîd b. Müseyyeb'in evinde hiç namazı yok mudur? Onun namazı mescittedir, biz onu öyle tanıdık” (Gördüğümüzde göre o namazını hep mescitte kılar) diye sorarlar. Bürd ise “O, evde çok namaz kılar, geceleri daima Kur'ân-ı Kerim okur, onun üzerinde tefekkür eder ve genelde de namazda Sâd sûresini okur” diye cevap verir.²⁰ Ayrıca “Kim beş vakit namazı cemaatle kılsa, karayı ve denizi ibadetle doldur-

¹⁴ Dokumalarda çözüğü üzerine enliliğine atılan ip. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas&kategori1=derlay&kelime1=arga%C3%A7.

¹⁵ Dokumacılıkta atıkların geçirildiği uzunlamasına ip. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=80560.

¹⁶ Vehbe Zühayli, Ter: Ahmet Efe-Beşir Eryarsoy-H. Fehmi Ulus-Abdürrahim Ural-Y. Vehbi Yavuz-Nureddin Yıldız, *İslâm Fıkıhı Ansiklopedisi*, (İstanbul: Feza Yayıncılık, 1994), 4: 355.

¹⁷ Zehebî, *Siyerü âlâmin-nübelâ*, 4: 221.

¹⁸ Buhârî, *Târihu'l-kebir*, 3: 510; İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 131-132; İbn Hallikân, *Vefayâtü'l-âyân*, 2: 375; Zehebî, *Tezkiratu'l-huffâz*, 1: 55; *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 221; Safedî, *Kitabü'l-vâfi bi'l-vefayât*, 15: 262; İbn Kesir, *et-Bidâye ve'n-nihâye*, 9: 118; İsfahânî, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2: 161-164; İbn Hacer, *Tehzibü't-tehzib*, 4: 87.

¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 133; Zehebî, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 224-225; İsfahânî, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2: 164.

²⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 133-136; Zehebî, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 221-222; İsfahânî, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2: 163.

muştur” şeklindeki sözleri de Saîd b. Müseyyeb'in bu konudaki titizliğini göstermektedir.²¹

Saîd b. Müseyyeb'in, Cuma günü mescide geldiğinde, namazdan ayrılınca kadar konuşmadığı, imam ayrıldıktan sonra birkaç rekât namaz daha kıldığı ve oturanlara yönelerek onların sorularını cevapladığı rivâyet edilmektedir.²² Bir başka rivâyete göre o, çocuklarına peygamber ismi koymayı sevmekte, çok gülmeyi kerih görmekte, her küçük abdest bozduğunda da parmaklarını birbirine geçirerek abdest almaktadır. Ayrıca yolculuk esnasında dahi çokça nafil namaz kılmaktadır.²³ Namazı bozan şeylerin fücür, onu örtenin ise takva olduğuna dair ifadeleri onun zühd ve takva hususundaki hassasiyetine işaret etmektedir.²⁴

Onun zühd ve takvasının en güzel örneklerinden birisi de kızını evlendirme olayıdır. Zamanın Halifesi Abdümelik b. Mervân, oğlu Velîde Saîd b. Müseyyeb'in kızını istediğinde o, bunu şiddetle reddetmiş ve kabul etmemiştir. Bunun sebebi, Emevileri meşru yönetici kabul etmemesi olabilir. O, Emevilere biatı ve halifenin oğlu ile kızını evlendirmeyi kabul etmediği için Medine Valisi Hişâm b. İsmâil tarafından dövürülmüş, ölümle tehdit edilmiş, hapsedilmiş, caddelerde gezdirilmiştir. Fakat yine de kabul etmemiştir. O, kızını halifenin oğluna vermemiş, makam ve zenginlik bakımından daha aşağı derecede biri olan, Ebu Veddâ ile iki veya üç dirhem karşılığında bir mihirle evlendirmiştir.²⁵ Bu olay onun dünya malına ve makama rağbet etmediğini göstermektedir.

1.5.2. Hukuk ve Adalet Konusundaki Hassasiyeti

Saîd b. Müseyyeb'in insanlardan ve halifeden sadaka kabul etmediği, 400 küsur dinara sahip olduğu ve onunla yağ ticareti yaparak geçimini sağladığı ifade edilmektedir.²⁶ Onun, ticarete kesinlikle yeminden kaçınılmasını tavsiye ettiği de belirtilmektedir.²⁷

Saîd b. Müseyyeb, hak konusundaki cesaretiyle de meşhur olmuştur.

²¹ İsfahâni, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2: 162.

²² İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 133.

²³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 133; Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 240.

²⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 163.

²⁵ Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 223; İsfahâni, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2: 162; Hayruddin Zirikli, *A'lâm*, 4: 234.

²⁶ Zehebi, *Tezkiratü'l-huffâz*, 1: 54; *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 238; İsfahâni, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2: 164; İbn Hacer, *Tehzibü't-tehzib*, 4: 86; Hayruddin Zirikli, *el-Âlâm*, 3: 102.

²⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 136.

Onun hiçbir zaman haksızlığa dayanamadığı ve haksızlık karşısında susmadığı ifade edilmektedir.²⁸

1.5.3. İnsanî İlişkilerdeki Tutumu

Kaynaklardan öğrendiğimize göre Saîd b. Müseyyeb, şiir dinlemeyi çok sever, fakat şiir okumazdı. Karşılaştığı her insanla musâfaha yapar, çok gülmeyi hoş karşılamaz, insanlar onun elbisesini kendilerine doğru çekip hırpalasalar dahi, kimseye düşmanlık beslemezdi.²⁹

Saîd b. Müseyyeb'in birleştirici özelliği de vardır. Hz. Ali ile Hz. Osman arasındaki bir meselede o, sulh edici bir rol oynamıştır.³⁰ "Fazileti kusurağundan çok olanın kusurları, fazileti dolayısıyla bağışlanmalıdır" şeklindeki ifadeleri de onun bu affedici, birleştirici yönünü ortaya koymaktadır.³¹

1.5.4. Rüya Tabirindeki İlmi

Rüya tabiri konusunda Saîd b. Müseyyeb'in ayrı bir yeri ve önemi vardır. Muhammed b. Ömer'den rivâyet edildiğine göre O, insanların en güzel rüya tabir edenlerindedir. Rüya tabiri ilmini Hz. Esmâdan, o da babası Hz. Ebû Bekir'den almıştır.³²

Saîd b. Müseyyeb insanların rüyalarını hayra yorardı. Onların ümitsizliğe, karamsarlığa düşmemeleri ve Peygamberimizin de emri olduğu için rüyaları ilk önce iyi ve güzel yanlarından ele alarak yorumlardı.³³

Ona göre rüya yorumlamayı herkes yapmamalıdır. Bir insanın rüya yorumlayabilmesi için en az 40 yaşında olması gerekir.³⁴ (Bu 40 yaşın insanın olgunluğunun başlangıcı olarak kabul edilmesindedir).

Saîd b. Müseyyeb'in rüya tabirinden bazı örnekler şöyledir:

Şüreyk'ten rivâyet edildiğine göre Saîd b. Müseyyeb rüyada hurma görmenin her hâlükârda rızık olduğunu söyler, yaş hurma gören kimsenin ihtiyacı olduğu zaman rızıklanacağı şeklinde yorumlardı.³⁵

Rivâyete göre bir gün Saîd b. Müseyyeb'e bir adam gelir, rüya gördüğünü haber verir ve rüyasını anlatır: "Rüyamda ben, sanki Abdülmelik b.

²⁸ İbn Hallikân, *Vefayâtü'l-âyân*, 2: 376-378; el-Hatib, *es-Sünne kable't-tedvin*, 485.

²⁹ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 134; Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 240; Kamil Miras, *Sahih-i Buhari Muhtasari Tecrid-i Sarih Tercemesi*, (Ankara: DİB Yayınları, 1986), 2: 36.

³⁰ İbn Hacer, *Tehzibü't-tehzib*, 4: 85.

³¹ Ebu Bekir Ahmed b. Ali b. Sabit Hatib el-Bağdâdi, *Kitâbü'l-kifâye fi ilmi'r-rivâye*, (Beyrut: Dâru'l Kütübü'l-İlmiyye, 1409/1988), 79; İbn Kesir, *et-Bidâye ve'n-nihâye*, 9: 118; Salih, *Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları*, 107.

³² İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 124; Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 235; İbn Hacer, *Tehzibü't-tehzib*, 4: 87.

³³ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 124; Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 235.

³⁴ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 125; Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 237.

³⁵ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 125; Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 237.

Mervân'ı sırtüstü yere yatırdıktan sonra beline dört tane kazık sapladım.“ Saîd b. Müseyyeb adama; “Bu rüyayı gören sen değilsin” der. Adam kendisinin gördüğünü söyler. Saîd b. Müseyyeb'in “Sana bu rüyanın yorumunu haber vereyim mi, yoksa vermeyeyim mi?” demesi üzerine adam-“Bu rüyayı İbn Zübeyr gördü ve beni sana rüyasını yorumlaman için gönderdi” cevabını verir. Saîd b. Müseyyeb rüyayı şu şekilde yorumlar: “Eğer onun rüyası doğru ise Abdülmelik b. Mervân onu öldürecek Abdülmelik b. Mervân'ın neslinden dört çocuk doğacak ve hepsi halife olacaktır”. Adam devamla şunu söyler: “Şam'da Abdülmelik b. Mervân'ın huzuruna girdim, Saîd b. Müseyyeb'in bu yorumunu söyledim, çok sevindi ve bana onun halini sordu. Ben onun iyi durumda olduğunu söyledim. Ricaline, bana iyilik etmelerini emretti ve ondan hayır gördüm.”³⁶

Saîd b. Müseyyeb'in başka bir rüya yorumu ise şöyledir: Abdülmelik b. Mervân rüyasında caminin mihrabına dört defa bevlettiğini görür. Birini rüyasını yorumlaması için Saîd b. Müseyyeb'e gönderir. Saîd b. Müseyyeb ise şöyle yorumlar: “Neslinden dört çocuk olacaktır.” Saîd b. Müseyyeb'in dediği gibi de olur. Bu çocuklar, Velîd, Süleymân, Hişâm ve Yezîd'dir.³⁷

Müslim b. el-Hayyat'dan rivâyet edildiğine göre adamın biri Saîd b. Müseyyeb'e; “Ben rüyamda elime bevlettiğimi gördüm.” der. Saîd b. Müseyyeb de o adama; “Allah'tan kork, muhakkak ki senin zevcen mahremindir” diye karşılık verir. Sonrasında, adam ile hanımı arasında süt kardeşliğinin olduğu ortaya çıkar.³⁸

Saîd b. Müseyyeb diğer bir rüyayı da şöyle yorumlamıştır: Müslim b. el-Hayyat'tan rivâyet edildiğine göre Saîd b. Müseyyeb “Rüyada elini sınıksız tutmak, dinde sebat etmek anlamına gelir” demektedir. Yine adamın biri ona “Ey Muhammed: Ben rüyamda gölgede oturuyordum, sonra kalkıp güneşe gittim.” diyerek rüyasını anlatır. Saîd b. Müseyyeb: “Eğer rüyan doğru ise vallâhi sen dinden çıkacaksın” tabirinde bulunur. Adam: “Ben gölgeden çıkarıldım ve tekrar güneşe sokuldum” der ve ekler: “Ben küfre düşmeyi kerih görüyorum”. Rivâyete göre o adam Abdülmelik b. Mervân zamanında dinden çıkar ve esir düşer. Sonra küfrü kerih görür, tekrar dine döner, Medine'ye gelir ve oraya yerleşir.³⁹

³⁶ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 125; Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 236.

³⁷ İbn Hallikan, *Vefayâtü'l-âyân*, 2: 378; Muhammed Şâkir el-Kütübî, *Fevâtü'l-vefayât ve'z-zeylü aleyhâ*, Thk: İhsan Abbas, (Beyrut: Dâru Mısır, 1973), 4: 238.

³⁸ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 124; Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 236.

³⁹ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 125; Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 236.

1.5.5. Siyasetle İlişkisi

Saîd b. Müseyyeb'in (h. 15/94) yaşadığı dönem içerisinde şu halife ve yöneticiler devlet yönetiminde bulunmuşlardır:

1. Hz. Ömer (h. 13-23/634-643).
2. Hz. Osman (h. 23-35/643-655).
3. Hz. Ali (h. 35-40/656- 661).
4. Muâviye (h. 40-61/665-680).
5. Yezîd (h. 61-64/680-683).
6. Abdülmelik b. Mervân (h. 64-87/683-705).
7. Velîd (h. 87-97/705-715).⁴⁰

Saîd b. Müseyyeb'in çocukluğu Hz. Ömer ve Hz. Osman, gençliği de Hz. Ali ve Muâviye dönemlerinde geçmiştir. Bu dönemlerde yönetimle pek fazla bir ilişkisi olmamıştır. Daha sonraları yönetimi meşru kabul etmeyip biat etmediği için halifelerle ve valilerle aralarında sürtüşmeler olmuş, yöneticiler kendisini çeşitli şekillerde cezalandırmışlardır.

Rivâyetlere göre Halife Abdülmelik b. Mervân, oğulları Velîd ve Süleymân için halktan halifeliklerini kabul edeceklerine dair biat alır. Saîd b. Müseyyeb ise Velîd ve Süleymân'a biat etmez. Medine Valisi Hişâm b. İsmâîl bu durumu halife Abdülmelik b. Mervân'a bildirir. Halife cevabında: "Boynunu kılıçla vur, eğer sopa vurursan 50 sopa vur ve onu Medine çarşılarında dolaştır" diye yazar. Mektup Vali Hişâm b. İsmâîl'e gelince, Süleymân b. Yesâr, Urve b. Zübeyr ve Sâlim b. Abdullah'ı, Saîd b. Müseyyeb'in huzuruna halifenin emirlerini tebliğ etmek üzere gönderir. Ona "Sana bir emirle geldik, o da halifeye biat etmendir, eğer biat etmezsen boynunu vuracağız," derler. Ayrıca "Biz sana üç yol sunuyoruz, hangisini kabul edersen bize bildir" diyerek birinci yol olarak, halifeye mektup yazmasını söylerler. O, "İnsanlara, Saîd b. Müseyyeb, biat etti dedirtmem" der ve mektup yazmayacağını söyler. Bunun üzerine ikinci yol olarak "Evinde otur, günlerce namaza gitme, vali sana mektup gönderir ve seni evde bulamaz" derler. Saîd b. Müseyyeb, buna da şöyle cevap verir: "İnsanlardan mı kaçayım, ben bir karış ileriye ve geriye gitmem!" Bunun üzerine elçiler yanından çıkarlar. Saîd b. Müseyyeb ise namaza gider, namazı kılar, mescitte otururken elçiler gelerek; "Eğer biat etmezsen vali boynunun vurulması emrini verdi" derler. Bunun üzerine Saîd b. Müseyyeb, Resûlullah'ın (s.a.v) iki kişiye biatı nehyettiğini söyler. Elçiler onu dışarıya çıkarırlar. Saîd b. Müseyyeb boynu-

⁴⁰ Sabri Hizmetli, *İslam Tarihi*, (Ankara: AÜİF Yayınları, 1991), 201-224; Hüseyin G. Yurdaydın, *İslam Tarihi Dersleri*, (Ankara: AÜİF Yayınları, 1988), 20-21.

nu uzatır, onlar da kılıçlarını çıkarırlar. Korkmadığını görünce elbisesini soymasını söylerler. Saîd b. Müseyyeb'in elbisesini çıkarır ve ona 50 sopa vururlar. Vücudunda siyah lekeler, izler oluşur ve çok acı çeker. Sonra onu Medine sokaklarında dolaştırırlar. İnsanları onunla oturmaktan men ederler. O, yanına gelenlerin sopa yemesinden korktuğu için onları yanından kaldıır. Ölümüne kadar böyle olaylara defalarca maruz kalır fakat yine de kararından dönmez. Tüm bunlar onun çok dirayetli, güçlü ve korkusuz bir insan olduğunu ortaya koymaktadır.⁴¹ Ayrıca Saîd b. Müseyyeb'in yönetimle sıcak ilişki içerisinde olmadığını göstermektedir.

Saîd b. Müseyyeb'in yönetimle ilişkilerine dair bir diğer olay da Emevî hânedanına karşı halifelliğini ilân eden Abdullah b. Zübeyr b. Avvâm (v. 73/692) ile yaşananlardır. O, Câbir b. Esved'i Medine valisi olarak atamış yine halktan kendisi için biat istemiştir. Bu arada İbn Zübeyr dört hanımını boşamış ve beşinci bir hanımı nikâhlamıştır. Saîd b. Müseyyeb onun yaptığı bu işin Allah'ın Kitap'ına uygun olmadığını, çünkü dördüncü hanımdan sonra bir beşincisi alması gerekirse, dördüncü hanımın iddetini beklemesi lazım geldiğini, aksi halde bu nikâhın sahih olmayacağını ileri sürerek İbn Zübeyr'e biat etmemiştir. Bunun üzerine Câbir kendisini kırbaç cezasına çarptırmıştır. Halkın huzurunda Saîd b. Müseyyeb'e kamçı vuruldukça o: "Bildığınızı yapınız, arzu etmediğiniz kötü akıbet birkaç gün sonra başınıza gelecektir" demiştir. Bir kaç gün sonra ise İbn Zübeyr katledilmiştir.⁴²

Saîd b. Müseyyeb'in beytü'l-mal'de 30.000 küsur dinar parası vardır. Parayı kendisine vermek istediklerinde, "Allah benimle Mervân arasında hüküm verinceye kadar benim o paraya ihtiyacım yoktur," der.⁴³ Parayı almamasının sebebi olarak halifenin parayı biat için koz olarak kullanmak istemesi gösterilebilir.

Emevî idaresiyle yaşadığı birçok olaydan sonra ona Ümeyye oğullarına dua etmesini söylerler. O ise şöyle dua eder: "Ey Allah'ım dinini yücelt (aziz kıl), velilerini ortaya çıkar, Ümmet-i Muhammed'in düşmanlarını rezil et."⁴⁴ Bu Saîd b. Müseyyeb'in kendilerine onca eziyet etmelerine rağmen Emevîlere karşı söylediği ölçülü, dikkatli bir sözdür. Çünkü o, bu sözleriyle Allah Teâlâ'ya yalvarmakta, ondan yardım istemekte ve eğer din düşmanı iseler, rezil olmalarını istemektedir. O, lanet ve aşırıya kaçan söz söyleme-

⁴¹ İbn Hallikân, *Vefayâtü'l-âyân*, 2: 376-378; el-Bâci, *et-Tadîl ve't-tecrîh*, 3: 1084.

⁴² İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 123.

⁴³ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 128; Zehebî, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 226; İbn Kesîr, *et-Bidâye ve'n-nihâye*, 9: 119; İsfahânî, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2: 166.

⁴⁴ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 128; el-Hatib, *es-Sünne kable't-tedvîn* 485.

miştir. Yine Saîd b. Müseyyeb'e Emevîler hakkında soru sorulduğunda o, şöyle der: “Onlar hakkında Rabbimin dediğini diyorum. *Rabbenağfirlenâ ve li ihvâninâ...*”⁴⁵

Netice olarak Saîd b. Müseyyeb de birçok İslâm âlimi gibi hayatında eziyetlere maruz kalmış, horlanmış, yanlış şeylere onay vermesi istenmiştir. O bunları hiç kabul etmemiş, dirayetiyle bütün bu eziyetlere, cefalara katlanmış büyük bir şahsiyettir.

2. SAİD İBN MÜSEYYEB'İN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

2.1. İlmî Kişiliği ve Hadis İlmindeki Yeri

Saîd b. Müseyyeb, tabiîn neslinin birinci tabakasından olup⁴⁶ âlim, fakih ve takva sahibi sika bir şahsiyettir. İlim tahsil maksadıyla çok seyahat ettiği belirtilmekte ancak nerelere gittiği konusunda bilgi bulunmamaktadır. Gerek ilimde sebâtı ve gerekse tevazu sahibi olması hadîs sahasında olduğu gibi fıkıh sahasında da Tâbiûn imamları arasında birinci olarak zikredilmesine sebep olmuştur.⁴⁷ O, zamanının yedi fakihinden biri ve onların en üstünü kabul edilmiştir. Bu yedi fakih ise şunlardır:

1. Saîd b. Müseyyeb (ö. 94/712).
2. Kasım b. Muhammed b. Ebî Bekr es- Sıddîk (ö. 112-730).
3. Urve b. Zübeyr (ö. 94/712).
4. Hârice b. Zeyd b. Sâbit (ö. 99/717).
5. Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf (ö. 94/712).
6. Ubeydullah b. Utbe b. Mesûd (ö. 98/716).
7. Süleyman b. Yesâr el-Hilâlî (ö. 93/711).⁴⁸

İslâm âlimleri Saîd b. Müseyyeb hakkında övgü dolu ifadeler kullanmışlardır. Abdullah b. Ömer b. Hattâb (ö. 73/692): “Vallahi o fetva verenlerin en önde gelenlerindendi. Resûlullah (s.a.v) onu görseydi bu O'nu (s.a.v) çok sevindirirdi” demektedir.⁴⁹ Ayrıca, İbn Ömer'in Saîd b.

⁴⁵ “Bunların arkasından gelenler şöyle derler: *Rabbimiz bizi ve bizden önce geçmiş imanlı kardeşlerimizi başıyla, kalplerimizde iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz şüphesiz ki sen, çok şefkatli, çok merhametlisin.*” (Haşr 59/10).

⁴⁶ Ebû Abdillah el-Hâkim, Muhammed b. Abdillah b. Muhammed b. Hamdeviyye b. Naim b. el-Hakem ed-Dabî et-Tahmânî en-Nisâbüri, el-Ma'rûf bi'bni'l-Bey, *Ma'rîfetü ulûmi'l-hadîs*, Thk: es-Seyyid Mu'zam Hüseyin, 3. Baskı. (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1397/1990), 42.

⁴⁷ Nisâbüri, *Ma'rîfetü ulûmi'l-hadîs*, 43.

⁴⁸ Zehebî, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 235; Safedî, *Vâfi*, 15: 262; Ahmet b. Ebi Yakub b.Cafer b.Vehb b.Vadih, (Yâkûbî), *Tarihu'l-Yâkûbî*, Tahkik: Abdülemir Mehna, (Beyrut: Müessesetü'l Ağdamıyyi li'l-Matbûât, 1413/1991), 2: 187; Muhammed Cemâlüddin el-Kâsımî ed-Dimeşkî, *Kavâidü'l-tahdîs min funûn-i mustalahi'l-hadîs*, Thk: Muhammed Behçetül Beytar, (Beyrut: Dâru'n-Nufâs, 1407/1987), 74-75; Hayruddin Ziriklî, *el-A'lâm*, (Beyrut: Dâru'l-İlmiyyi li'l-Mellâyîn, 1415/1994), 3: 102; Talat Koçyiğit, *Hadis Istılahları*, (Ankara: AÜİF Yayınları, 1985), 13.

⁴⁹ Şirazi, Ebû İshâk Cemâleddin İbrâhîm b. Ali b. Yûsuf, *Tabakâtü'l-fukahâ*; Thk: İhsan Abbâs, (Beyrut:

Müseyyeb'e Resûlullah'ın fetvalarını sorduğu da rivâyet edilmektedir. Saîd b. Müseyyeb'in hadis ve fıkıh ilminde âlim biri olduğu ve kendisine Resûlullah'ın ashâbı hayatta iken bile fetva sorulduğu ve "Fakîhu'l-Fukahâ" (fakihlerin fakîhi) ve "Âlimu'l-Ulemâ" (âlimlerin âlimi) gibi unvanlar verildiği nakledilmektedir.⁵⁰ Rivâyet edildiğine göre o: "Hz. Muhammed'in Hz. Ebubekir'in ve Hz. Ömer'in hükümlerini benden daha iyi bilen kimse kalmadı" demiştir. Ona Ali b. Hüseyin (ö. 61/680) Muhammed b. Cübeyr (ö. 94/713), Hasan Basrî (ö. 110/728), Mekhûl (ö. 112/730), Katâde b. Diâme (ö. 117/735), Ebûz-Zinâd (ö. 130/748) gibi âlimler fetva sorarlar ve onun bu geniş ilminden istifade etmişlerdir.⁵¹ Ayrıca kendilerine sorulan meselelerle ilgili hükümlerin ondan öğrenilmesini istemişler ve böylece onun fıkıhtaki otoritesini tanımışlardır.⁵²

Saîd b. Müseyyeb'in zühd, takva ve ibadet ehli, güvenilir bir imam olduğu hususunda âlimler icmâ etmişlerdir.⁵³ Nakledildiğine göre o, sünnete karşı çok saygılıdır ki, ona "bu sünnette vardır (geçmiştir)" denilse bu onun için yeterlidir.⁵⁴

Ebü Nüceyd İmrân b. Husayn b. Ubeyd el-Huzâ el-Ezdî (ö. 52/672), Saîd b. Müseyyeb için: "Vallâhi kulağına gelen şeyi, kafasına ve kalbine koyardı"⁵⁵ demektedir. Ayrıca onun, duyduğunu hemen ezberleyecek bir hafızaya sahip olduğu ve hadisleri ilk kaynağından öğrenmeye önem verdiği nakledilmektedir. "Bir hadis-i şerifi almak için günlerin ve gecelerin esiri oldum" (Yani nice gün ve gece bu uğurda, yolculuk yaptım) sözü O'nun bu ilmî rütbeyi kazanmadaki hakkını ve bu uğurdaki çabasını ifade açısından önemlidir.⁵⁶

Saîd b. Müseyyeb vefat ettiğinde hiçbir kitabının olmadığı rivâyet edilse de, onun Hz. Ömer'in fetvalarının tamamını ezberlediği ve bunları fıkıh bâblarına göre topladığı rivâyet edilmektedir. Hz. Ömer'in verdiği hükümleri çok iyi bildiği için kendisine "râviyetü Ömer" de denilmiştir.⁵⁷ Ayrıca onun ensâb ilminde de önde gelen âlimlerden olduğu belirtilmektedir.⁵⁸

Dârü'r-Râidi'l-Arabî, 1970), 1: 57; Muhammed b. Ebi Bekr b. Abdullah b. Mûsâ Bilbürrî *el-Cevhere fi nesebi'n-nebi ve ashahuü'l-aşera*, Thk: Muhammed Tevencî, (Riyâd: Dârü'r-Rifâi, 1983), 1: 86.

⁵⁰ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 121; Zehebî, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 224; İbn Kesir, *et-Bidâye ve'n-nihâye*, 9: 118.

⁵¹ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 121-124; el-Bâci, *et-Tâdil ve't-tecrîh*, 3: 1081; Zehebî, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 224; İbn Kesir, *et-Bidâye ve'n-nihâye*, 9: 118; İbn Hacer, *Tehzibü't-tehzîb*, 4: 85-86.

⁵² İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 120; el-Bâci, *el-Tâdil ve't-tecrîh*, 3: 1083; Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 3: 510; Zehebî, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 221; *Tezkiratu'l-huffâz*, 1: 54.

⁵³ el-Hatîb, *es-Sünne kable't-tedvîn*, 485.

⁵⁴ el-Hatîb, *es-Sünne kable't-tedvîn*, 485.

⁵⁵ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 122-127.

⁵⁶ İbn Saîd, *Tabakât*, 5: 120; el-Bâci, *el-Tâdil ve't-tecrîh*, 3: 1083; Zehebî, *Tezkiratu'l-huffâz*, 1: 55; *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 222; İbn Kesir, *et-Bidâye ve'n-nihâye*, 9: 118; Salih, *Hadis İlimleri ve İstılahları*, 34.

⁵⁷ Kâsimî, *Kavâidü't-tahdis*, 146-345; Talat Koçyiğit, *Hadis Tarihi*, (Ankara: AÜİF Yayınları, 1988), 202.

⁵⁸ M. Yaşar Kandemir, "Saîd b. Müseyyeb" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV

Saïd b. Müseyyeb zamanında hadis ilmi bir ilim dalı olarak henüz ortaya çıkmamıştır. Fakat o, Ehl-i Hadîs'in ileri gelenlerindedir. Kendisi ve bazı tabiiiler re'y ile hareket etmeyi kerih görmüşlerdir. Âlimlere göre o "Ashâbü'l-Hadîs"tendir. Ashabü'l-Hadîs ise herhangi bir dinî meselede Kur'an-ı Kerim veya hadis-i şerife dayanmadan hüküm vermeyi hoş karşılamamışlardır.⁵⁹

Hız. Peygamber'in vefatından kısa bir süre sonra, Müslümanlar arasında ayrılık meydana gelmesiyle oluşan siyâsî ve itikâdî fırkaların her biri kendi görüşlerini yayabilmek ve taraftar toplamak gayreti içinde hadisleri istedikleri doğrultuda yorumlamışlar ve görüşlerine uygun hadisler uydurmaktan da geri kalmamışlardır. Bunun üzerine, Ashâbü'l-Hadîs, Hız. Peygambere ait sahih hadisleri rivâyet ederek, bu asılsız fikirlerin yayılmasına mani olmuştur. Böylece bir yandan İslâmiyet'in özünü aksettiren sahih hadisleri toplumun istifadesine sunarken, diğer taraftan mevzû rivâyetleri tespit etmek suretiyle İslâm'ın aslının korunmasında büyük rol oynamışlardır.⁶⁰

Saïd b. Müseyyeb'in zahid biri olduğu, boş söz konuşmadığı, hadise karşı çok saygı duyduğu nakledilmektedir. Örneğin, ölüm döşeginde iken bir adam gelerek ona bir hadis sorar. Kendisine hasta olduğunu ve hadisi o şekilde (yatar vaziyette iken) rivâyet etmesini söylerler, fakat o, "Ben Allah Resûlü'nün hadîsini yatarak rivâyet etmekten sıkılırım" şeklinde cevap verir.⁶¹ Daha sonra yatağından kalkar, abdest alır, adamın sorduğu hadisi rivâyet eder ve tekrar yatağına yatar.⁶²

Hadis âlimleri onun sika, sebt, hüccet, vera sahibi ve zabtının sağlam olduğunda icma etmişlerdir. O Resûlullah'ın sünnetine karşı hırslı, ilim ve ibadete karşı azimli idi.⁶³ Rivâyet ettiği hadisler Kütüb-i Sitte başta olmak üzere bütün hadis kitaplarında yer almıştır.

2.2. Hocaları

Saïd b. Müseyyeb, tabiiinden olduğu için (ö. 94/712) sahabenin çoğu ile görüşmüş ve bir kısmından hadis almıştır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. Hız. Ebû Bekir, 2. Hız. Ömer, 3. Hız. Osman, 4. Hız. Ali, 5. Hız. Aişe, 6. Sad b. Ebî Vakkas, 7. Ebû Hureyre, 8. İbn Abbas, 9. Zeyd b. Sabit, 10. İbn Ömer, 11. Cûbeyr b. Mut'im, 12. Abdullah b. Zeyd b. Asım, 13. Hâkim b.

Yayınları, 2008), 35: 563-564.

⁵⁹ Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992), 30-31.

⁶⁰ el-Bâcî, *et-Tadîl ve't-tecrîh*, 3: 1081; Kâsumî, *Kavâidü't-tahdîs*, 346-347.

⁶¹ İsfahânî, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2: 169; Cemâlüddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, Thk: Ahmed b. Ali, (Mısır: Dâru'l-Hadîs, 1421/2000), 2: 80.

⁶² İbn Kesîr, *et-Bidâye ve'n-nihâye*, 9: 118.

⁶³ el-Hatib, *es-Sünne kable't-tedvîn*, 486.

Hizâm, 14. Abdullah b. Amr b. el-As, 15. Ümmü Seleme, 16. Ebû Mûsa el-Eş'arî, 17. Muhammed b. Mesleme, 18. Übey b. Ka'b; (mürsel olarak) 19. Bilâl-i Habeşî; (mürsel olarak) 20. Sa'd b. Ubâde, 21. Ebû Zerr el-Ğîfârî, 22. Ebu'd Derdâ, 23. Ümmü Şerîk, 24. Abdullah b. Amr, 25. Babası Müseyyeb, 26. Ebû Saîd el-Hudrî, 27. Hassân b. Sâbit, 28. Safvân b. Umeyye, 29. Ma'mer b. Abdillâh b. Nadlâ, 30. Câbir b. Abdillâh, 31. Sürekâ b. Mâlik, 32. Suheyb, 33. Dahhâk b. Süfyân, 34. Abdurrahman b. Osmân et-Teymî, 35. Attâb b. Esîd, 36. Abdullah b. Zeyd el-Mâzinî, 37. Osmân b. Ebi'l-Âs, 38. Ebû Sa'lebe el-Haşenî, 39. Ebû Katâde, 40. Muaviye, 41. Esmâ bt. Umeyy, 42. Havle bt. Hâkim, 43. Fâtıma bt. Kays, 44. Ümmü Süleym.⁶⁴

2.3. Talebeleri

Saîd b. Müseyyeb'den tabiînin büyük bir kısmı hadis almış ve rivâyette bulunmuştur. Onun kaynaklarımızda kaydedilen talebelerini şöyle sıralayabiliriz:

1. İdrîs b. Sabîh, 2. Üsâme b. Zeyd el-Keysî, 3. İsmâîl b. Umeyye, 4. Beşîr b. el-Muharrer, 5. Abdurrahmân b. Harmele, 6. Abdurrahmân b. Humeyd b. Abdurrahmân, 7. Abdülkerîm el-Cezerî, 8. Abdülhamîd b. Süheyl, 9. Abdullah b. Süleymân el-Abdî, 10. Osmân b. Hâkim, 11. Atâ el-Horasânî. 12. Ukbe b. Hureys, 13. Ali b. Cüd'ân, 14. Ali b. Nüfeyl el-Horasânî, 15. Umâre b. Abdillâh b. Tuğme, 16. Amr b. Şuayb, 17. Amr b. Dînâr, 18. Amr b. Mürre, 19. Amr b. Müslim, 20. Gaylân b. Cerîr, 21. Kâsım b. Âsım, 22. Oğlu Muhammed b. Saîd, 23. Katâde b. Diâme, 24. Muhammed b. Safvân, 25. Muhammed b. Abdurrahmân, 26. Ebû Cafer Muhammed b. Ali, 27. Muhammed b. Amr b. Atâ, 28. Zührî, 29. İbnü'l-Münkedir, 30. Ma'bed b. Hürmüz, 31. Ma'mer b. Ebî Habibe, 32. Musa b. Verdân, 33. Meysere el-Eşcâi, 34. Meymûn b. Mihrân, 35. Ebû Süheyl Nâfi b. Mâlik, 36. Ebû Maşer Necih es-Sindî, 37. Haşim b. Haşim el-Vakkasî, 38. Yahya b. Saîd el-Ensarî, 39. Yezid b. Kusayd, 40. Yezid b. Nuaym b. Hezzâl, 41. Yakub b. Abdullah b. el-Eşecc, 42. Yunus b. Seyf, 43. Ebû Cafer el-Hatmî, 44. Ebû Kurra el-Esedî, 45. Davud b. Ebî Hind, 46. Sad b. İbrahim, 47. Şerik b. Ebî Nemir, 48. Salim b. Abdullah b. Ömer, 49. Ebû'z-Zinad, 50. Tarık b. Abdurrahman, 51. Abdülhamid b. Cubeyr b. Şu'be, 52. Abdülhâlik b. Seleme, 53. Abdülmecid b. Süheyl, 54. Amr b. Müslim, 55. Ebû Cafer el-Bâkır, 56. Haşim b. Haşim b. Utbe, 57. Yunus b. Yusuf, 58. Ömer b. Abdülazîz, 59. Muhammed el-Bâkır,

⁶⁴ el-Bâcî, *et-Tadîl ve't-tecrih*, 3: 1081; Zehebî, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 281. *Tezkiratü'l-huffâz*, 1: 54; İbn Kesir, *et-Bidâye ve'n-nihâye*, 9: 111-117; İbn Hacer, *Tehzibü't-tehzib*, 4: 84.

60. İbn Şihâb ez-Zühri, 61. Meymûn b. Mihrân, 62. Yahyâ b. Saîd el-Ensârî.

65

2.4. Saîd b. Müseyyeb'in Mürselleri

Saîd b. Müseyyeb'in mürsel rivâyetlerine geçmeden önce, mürsel hadis hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır.

Mürsel hadisin en meşhur tarifi; “İsnadında, sahâbî olan râvisi veya diğer râvilerinden biri zikredilmeyen hadistir” şeklinde yapılmıştır. Bir tabîinin, “Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu” veya “Resûlullah şöyle yaptı” yahut “Resûlullah'ın karşısında şöyle davranıldı” şeklindeki sözleri mürseldir. Buna göre mürsel; yaşı ister büyük ister küçük olsun, bir tâbiînin mutlak olarak Resûlullah'a ref' ettiği (nisbet ettiği) hadistir. Hz. Peygamber'e yakın bir devirde yaşamış olmaları dolayısıyla, sahabenin çoğunu gören ve onlarla sohbetta bulunan tabîilerin, işittikleri sahâbîleri atlayıp, doğrudan doğruya Hz. Peygamber'e isnadla “kâle Resûlullah” diyerek rivâyet ettikleri hadisler mürsel denilmiştir. Tabîilerin mürsellerinden başka sahabe mürselleri de vardır. Bu mürseller bir sahâbînin yaşının küçük olması yahut İslâm'a geç girmesi dolayısıyla, bizzat müşahede etmediği yahut işitmediği şeyleri Hz. Peygamber'e isnadla naklettiği haberlerdir. Sahih olan görüşe göre bu çeşit mürsellerin sıhhatine hükmedilir. Çünkü bir sahâbînin, Hz. Peygamber'den işitmeden ona isnad ettiği bir haberi ancak kendisi gibi bir sahâbîden aldığı şüphe ve tereddüde yer yoktur. Bununla birlikte mürsel hadislerin delil olarak kullanılıp kullanılmayacağı hususunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Hadisçilerin çoğuna göre, mürsel hadis, zayıftır ve onunla ihticâc olunmaz.⁶⁶

Mürselin zayıf ve merdûd hadisler arasında yer almasının başlıca sebebi, tabîinin hadis almış olduğu şeyhin adalet ve zabt yönünden halinin bilinmemesidir. Eğer isnaddan düşmüş olan bir râvinin sahâbî olduğuna kesinlikle hükmedilse idi o zaman sahâbîlerin adaletli oldukları kaidesine istinaden, hadis üzerinde tereddüde mahal kalmaz ve onun sahih olduğu kabul edilirdi. Fakat tabîinin, hadisini alıp ismini hafzettği şeyhin de kendisi gibi bir tabîî olması ihtimali vardır. Bu sebeptendir ki, sahâbî maka-

⁶⁵ el-Bâcî, *et-Tadîl ve't-tecrîh*, 3: 1081; Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 218-219; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 9: 117; Kasımî, *Kavâidüt-tahdîs*, 119; el-Hatîb, *es-Sünne kable't-tedvîn*, 486; Salih, *Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları*, 324.

⁶⁶ Salih, *Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları*, 137; Koçyiğit, *Hadis İstilahları*, 291; Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, 302-303.

mında râvîsi düşmüş hadisler, düşen râvînin zayıf olması ihtimaline binaen merdûd sayılmıştır.⁶⁷

Bununla beraber Ebû Hanife (ö. 150/767) ve İmam Mâlik (ö. 179/795) gibi âlimler, mürseli sahih kabul etmektedirler. Bunlara göre, eğer hadisi irsal eden râvî, hadisine güvenilir kimselerden olur ve yine güvenilir kimselerden irsal ettiği bilinirse, onun mürselini almakta hiçbir mahzur yoktur. Mürsel hadisin birkaç derecesi vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. En makbulü, Hz. Peygamber'den hadis dinlemiş olan sahâbînin mürseli,
2. İkinci derecede Resûl-i Ekrem'den hadis duymayan, fakat sadece onu gören sahâbînin mürseli,
3. Üçüncü olarak, muhadramûn'un (Resûlullah zamanında yaşamış, müslüman olmuş, ama Hz. Peygamberi görmemiş olanlar) mürsellersi,
4. Dördüncü derecede Saîd b. Müseyyeb gibi güvenilir râvîlerin mürsellersi,
5. Beşinci derecede, Şa'bi ve Mücâhid gibi güvenilir râvîlerin mürsellersi,
6. Altıncı derecede, Hasan Basrî gibi herkesten hadis alanların mürsellersi gelir.⁶⁸

Yukarıda belirttiğimiz gibi Saîd b. Müseyyeb'in mürsellersi, âlimlerin çoğuna göre kabul edilen mürsel hadis çeşididir.⁶⁹ Onun mürsellersi hakkında âlimlerin görüşleri şöyledir:

Katâde, Mekhûl, Zührî, Yahyâ b. Maîn, Ahmed b. Hanbel, İbn Hacer el-Askalânî ve Meymûn gibi âlimlere göre, Saîd b. Müseyyeb'in mürsellersi en sahih mürsellersidir.⁷⁰ İmam Şafii, "Saîd b. Müseyyeb'in mürsellersi bize göre hasendir ve hüccettir" demektedir. Ali b. Medînî onun, "Sünnette bu mesele böyledir" demesinden sonra başka bir delil aramaya gerek bulunmadığını söylemektedir.⁷¹

Hatîb Bağdâdî ve Beyhakî gibi bazı âlimlere göre, Saîd b. Müseyyeb'in mürsellersi ile diğer tâbîinin mürsellersi arasında bir fark yoktur.⁷²

Saîd b. Müseyyeb'in rivâyetinde çok titiz olduğu, sika olmayan birinden hadis almadığı ve hadis aldığı kişileri seçerek onların güvenilir (sika) olma-

⁶⁷ Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, 292; Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, 304; Salih, *Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları*, 137-138.

⁶⁸ Salih, *Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları*, 139; Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, 297.

⁶⁹ Koçyiğit, *Hadis Usûlü*, 100.

⁷⁰ Hatîb Bağdâdî, *el-Kifâye*, 404; Zehebî, *Tezkiratü'l-huffâz*, 1: 54; Siyeru âlâmin-nübelâ, 4: 222; İbn Kesir, *et-Bidâye ve'n-nihâye*, 9: 117; Kâsımî, *Kavâidü't-tahdîs*, 147.

⁷¹ Hatîb Bağdâdî, *el-Kifâye*, 404; İbn Kesir, *et-Bidâye ve'n-nihâye*, 9: 118.

⁷² Kâsımî, *Kavâidü't-tahdîs*, 143.

larına dikkat ettiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla onun rivâyetleri sağlam rivâyetlerdir.

Saîd b. Müseyyeb en çok Ebû Hureyre'den rivâyette bulunmuştur. Çünkü Ebû Hureyre, Saîd b. Müseyyeb'in kayınpederidir.⁷³

2.4. Saîd b. Müseyyeb'in Bazı Mürsel Rivâyetleri

Saîd b. Müseyyeb'in arada vasıta olmaksızın, direkt olarak Hz. Peygamberden rivâyet ettiği hadislerin bazıları şunlardır:

1. Resûlullah (s.a.v) canlı hayvan karşılığında, et satışını yasaklamıştır.⁷⁴
2. Resûlullah (s.a.v), Hz. Ebû Bekir ve Ömer zamanında sadaka (fıtır sadakası) buğdaydan yarım sa' idi.⁷⁵
3. Kim babasını öldürürse onu öldürünüz.⁷⁶
4. Ezan okunduktan sonra mescidden münafıktan başka hiçbir kimse çıkmaz, münafığı ancak bir ihtiyacı mescidden çıkarır ki, o, dinden dönmek istemesidir.⁷⁷
5. Hz. Peygamber (s.a.v) sabah namazının birinci rekâtında "zızzal" suresini, ikinci rekâtında da "âdiyat" sûresini okurdu.⁷⁸
6. İki adam bir konuda münakaşa ettiler, onlardan her biri birkaç adil şahitle Hz. Peygamberin huzuruna geldiler. Peygamberimiz meseleyi çözdü ve şöyle dedi; "Ya Rabbi, onların arasında sen hüküm ver".⁷⁹
7. Resûlullah (s.a.v) Mekke ile Medine arasında iki kişiyi recmetti. Onlardan biri üzerine namaz kıldı, diğeri üzerine kılmadı.⁸⁰
8. Kim sarımsak yerse, bizim mescidimize yaklaşmasın, çünkü o kokusuyla bize eziyet etmektedir.⁸¹
9. Bizim ile münafık arasında, şahit olarak yatsı ve sabah namazları vardır. Onlar bu namazları kılmazlar.⁸²
10. Resûlullah (s.a.v) Medine'ye hicret ettikten sonra 16 ay Kudüs'e doğru namaz kıldı. Bedir savaşından iki ay önce kible değiştirildi.⁸³

⁷³ el-Bâcî, *et-Tadîl ve't-tecrîh*, 3: 1083; İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 4: 84.

⁷⁴ Ebû Dâvud, Süleyman b. Eşâs b. İshâk b. el-Ezdi Ebû Davud es-Sicistânî, *el-Merâsil*, Thk: Şuayb el-Arnaut, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1988), 166.

⁷⁵ Ebû Dâvud, *el-Merâsil*, 138.

⁷⁶ Ebû Dâvud, *el-Merâsil*, 135.

⁷⁷ Ebû Dâvud, *el-Merâsil*, 84.

⁷⁸ Ebû Dâvud, *el-Merâsil*, 93.

⁷⁹ Ebû Dâvud, *el-Merâsil*, 354.

⁸⁰ Ebû Dâvud, *el-Merâsil*, 308-309.

⁸¹ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes, *el-Muvatta*, (Beyrut: Dâru'n-Nufâs, 1407/1984), 22.

⁸² Mâlik b. Enes, *el-Muvattâ*, 94.

⁸³ Mâlik b. Enes, *Muvattâ*, 32.

2.5. Saîd b. Müseyyeb'in Sahâbe Tanımı

Saîd b. Müseyyeb'in sahabe tanımına geçmeden önce, genel olarak ve bazı âlimlere göre sahabenin nasıl tarif edildiğini kısaca nakledeyim.

“Sahâbe” sözlükte bir arada bulunmak, sohbet veya arkadaşlık etmek anlamlarına gelir. “Sahâbe” terimi, hadis edebiyatı içinde tekil olarak “sâhibu'r-rasûl”, “sahâbî”, çoğul olarak da “ashâbü'r-resûl” ve “sahâbe” şeklinde kullanılmaktadır. Kısaca Hz. Peygamber'i (s.a.v) peygamberliği sırasında mümin olarak gören, mümin olarak ölen kişilere denir. Bu tarif hadisçilerin tarifidir. Buna göre bir kimsenin sahâbe sayılabilmesi için Hz. Peygamber'i (s.a.v) peygamberliği sırasında Müslüman olarak görmesi ve mümin olarak ölmüş olması gerekir.⁸⁴

Sahâbe tarifinde bazı görüş ayrılıkları vardır. Kimi âlimlere göre bir kimsenin sahâbî sayılabilmesi için, Hz. Peygamber'le görüşüp konuşması, hatta ondan hadis rivâyet etmiş olması lazımdır. Fakat âlimlerin çoğu sahâbîyi yukarıdaki şekliyle tarif etmiştir. Bu görüşte olanlara göre, Hz. Peygamber'i uzaktan veya çok kısa bir süre için bile olsa görenler sahâbîdir.⁸⁵

Ahmed b. Hanbel (ö. 241/845), Hz. Peygamber'le bir sene veya bir ay yahut bir gün ya da bir saat sohbet eden veyahut onu gören her Müslümanın onun ashabından olduğunu söylemektedir. Buharî (ö. 256/869) ise; “Hz. Peygamber'le sohbeti bulunan yahut onu gören her Müslüman onun ashabındandır” demektedir. Sem'ânî'ye (ö. 562/1166) göre hadisçiler, sahâbe ismini, Hz. Peygamber'den bir hadis veya bir kelime rivâyet eden, hatta bunu daha geniş tutarak, Hz. Peygamber'in üstün mertebesi dolayısıyla onu bir defa da olsa gören kimseye itlak etmişlerdir. İbn Hacer (ö. 852/1448) ise sahâbîyi “Hz. Peygamberle mümin olarak mülâkî olan -sahih görüşe göre araya irtidat devri girmiş olsa bile- Müslüman olarak ölen kimsedir” şeklinde tarif etmektedir. Suyûtî (ö. 911/1505), “Akıl-bâliğ olarak Hz. Peygamber'i gören kimseye sahâbî ismi itlak olunur” demektedir.⁸⁶

Saîd b. Müseyyeb'e göre ise sahâbî; Hz. Peygamberle bir veya iki sene beraber bulunan yahut onunla birlikte bir yahut iki gazveye iştirak eden kimsedir ki bunun dışındakiler sahâbî sayılmazlar.⁸⁷ Bu görüşe yakın bir rivâyet de Enes b. Mâlik (ö. 93/709)'ten gelmiştir. Ona “Şu zamanda Hz.

⁸⁴ Mehmet Efendioğlu, “Sahâbe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35: 491-500.

⁸⁵ Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, 334-336.

⁸⁶ Ahmed Muhammed Şakir, *el-Bâisü'l-hâsîs şerhu ihtisâr-i Ulûmî'l-Hadis*, (Mısır: Mektebetü'd-Dâri't-Türâs, 1399/1919), 151-161; Koçyiğit, *Hadis Tarihi*, 69; *Hadis İstilahları*, 375; *Hadis Usûlü*, 34; Salih, *Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları*, 302-303.

⁸⁷ Hatib Bağdâdî, *el-Kifâye*, 68-69.

Peygamber'in ashabından senden başka kimse kalmış mıdır?" denildiği zaman, "Onu gören bazı bedeviler vardır, fakat onunla sohbeti bulunan kimse kalmamıştır" şeklinde cevap vermiştir. Hafız İbn Kesir'e (ö. 120/738) göre, Enes b. Mâlik, bu sözü ile Hz. Peygamber'le sohbette bulunanların artık hayatta kalmadıklarını belirtmiş fakat çoğunluğun ıstılahında mücerred görme fiilinin sahâbi olmaya yeterli olacağı görüşünü nefyetmemiştir.⁸⁸

2.6. Saîd b. Müseyyeb'in Sünnet Yaklaşımı

Saîd b. Müseyyeb tâbiûn neslinin önemli âlimlerindedir. Onun sünnet anlayışı da tâbiûnün sünnet anlayışı kapsamında ele alınmalıdır. "Tâbiûnun en faziletli olma" konusunda Bulkî'nin (ö. 824/1421), zühd ve takvâ yönünden en faziletli olanın Üveys el-Karanî (ö. 37/657), haber ve eseri ezberlemek yönünden ise en faziletli olanın Saîd b. Müseyyeb olduğu⁸⁹ şeklindeki ayrımı Saîd b. Müseyyeb'in sünnete yaklaşımını da belirtmektedir. O zühd ve takvânın yanı sıra sünneti, bilinmesi ve sonraki nesillere aktarılması gereken bir ilim kaynağı olarak görmektedir. Bu konudaki başarısının zekâ ve iffetinin yanı sıra bir tek hadîs için günlerce yol yürümeyi⁹⁰ göze almasını sağlayan bir azme sahip olmasına dayandırılması uygundur. Sünneti bilgi kaynağı olarak görmesinin yanı sıra fikhî içtihatlardaki konumu, onu sadece hadis rivayetine odaklananlardan ayırmıştır.⁹¹ Helal ve haram konularında fetvalar veren Saîd b. Müseyyeb'in Kur'an ayetlerini tefsir etmekten kaçınması ise onun naslar karşısındaki tavrını ortaya koymaktadır.⁹² Sünnete ve ehl-i beyte bağlılığı ve hak taraftarlığı sebebiyle Saîd b. Müseyyeb'in Ali Zeynel Abidin b. Hüseyin'le dost olması ve Emevîler aleyhindeki bazı tutumları nedeniyle şii olduğu da iddia edilmiştir.⁹³ O, iktidarın haksızlıklarını eleştiren İbrahim en-Nehaî (ö. 96/715), Kâsım b. Muhammed (ö. 102/720), Amir eş-Şa'bî (ö. 104/722), Hasan el-Basrî (ö. 110/728) ve Atâ b. Ebî Rabâh (ö. 114/732) gibi âlimler arasında yer almıştır.⁹⁴ Bu tercihi ülûl-emre itaati teşvik eden ayet ve hadisleri, zahiri anlamlarının ötesinde maslahata uygunluğu açısından değerlendirdiğini göstermektedir. Medine'de

⁸⁸ Muhammed Şâkir, *el-Bâisü'l-hasıs şerhu ihtisâr-i Ulûmi'l-Hadis*, 152; Koçyiğit, *Hadis Tarihi*, 69.

⁸⁹ Celâluddin Suyûtî, *Tedribu'r-râvi fi şerhi Takribi'n-Nevevî*. Thk: Ahmed Ömer Hâşim, (Beirut: b.y.y., 1989), 2: 213.

⁹⁰ Hatib Bağdâdî, *el-Kifâye*, 402; Zehebî, *Siyer*, 4: 222.

⁹¹ Arif Ulu, *Tâbiûnun Sünnet Anlayışı* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006), 234.

⁹² Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Câmiu'l-beyân an te'vili âyi'l-kur'an*, 2. Baskı (Mısır, 1954), 1: 37-38; Ahmed Abdulhalim İbn Teymiye, *Mecmûu fetâvâ*, Thk: Abdurrahman b. Muhammed en-Necdi, 2. Baskı (b.y.y., Mektebetu İbn Teymiye, t.y.), 13: 373.

⁹³ M. Yûsuf Musa, *Fıkh-ı İslâm Târîhi*, Çev: Ahmet Meylani, (İstanbul: Arslan Yayınları, 1983), 229, 278.

⁹⁴ Ulu, *Tâbiûnun Sünnet Anlayışı*, 31.

Fukâhâ-i Seb'a diye adlandırılan âlimler arasında zikredilmesi ve fikhî faaliyetlerde ön sıralarda yer alması onun dini naslar ve sünnet konusundaki derin anlayışı ve dinin inceliklerine vukufiyeti sebebiyledir.

Saîd b. Müseyyeb, Hz. Peygamber'in sünneti'nin yanı sıra dört halifenin uygulamalarını da en iyi bilenlerdendir.⁹⁵ Fecrden sonra namaz kılan bir kimseyi ikaz ederek Hz. Peygamber'in sünneti'ne muhalefet ettiğinden dolayı azab ile karşılaşabileceği⁹⁶ noktasında uyarması onun sünnete hilaf konusundaki görüşünü açık bir şekilde belirtmektedir. Diyet konusunda kıyasa göre değil de rivayete bağlı olarak hüküm vermesi ve "bu sünnettir" diyerek bunun sünnet olduğunu belirtmesi ehl-i rey ve hadis ayrımındaki konumunu göstermektedir.⁹⁷ Fakat bu konumlandırmanın net çizgilerle olduğunu söylemek zordur. Çünkü o, katırın zekâtı sorulduğunda ata kıyaslayarak cevap vermiştir.⁹⁸ Bu rivayet onun re'y ve kıyasla hüküm verdiğini gösterir. Bunun yanı sıra rivayetteki "bu sünnettir" ifadesiyle Zeyd b. Sâbit'in (ö. 45/665) bir görüşünü kastetmiş olabileceğine dair kanaat,⁹⁹ sahabe kavli konusundaki tercihinin de ortaya koymaktadır. Ayrıca bu tavrın İmam Malik b. Enes'in "amelu ehl-i Medine" hususundaki tercihinin de etki ettiği söylenebilir.¹⁰⁰ Bu ve "Sünnet, ölüyü yıkayanın gusletmesidir"¹⁰¹ gibi rivayetler onun, sahabe fiil ve sözlerini de "sünnet" olarak kabul ettiğini göstermektedir.¹⁰² Kendisine bir konuda sünnet-i mâziyenin var olup olmadığı sorulduğunda buna cevap olarak Hz. Osman'ın bir uygulamasını aktarması¹⁰³ sahâbî uygulamasını ya da en azından halifelerin yaptıklarını sünnet olarak değerlendirdiğine işaret eder.¹⁰⁴

Öte yandan Hz. Ömer (ö. 23/644) ve Muaviye'nin (ö. 60/680) görüşlerini aktararak sonrasında "Ancak sonuçta her müctehid ecir

⁹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 379-381; 5: 120; Zehebi, *Siyeru âlâmin-nübelâ*, 4: 221; Ebû İshak eş-Şirâzî, *Tabakâtu'l-Fukahâ*, Thk: İhsan Abbas, 2. Baskı (Beyrut: Dârü'r-Râidi'l-Arabî 1981), 57; Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî, (Cassâs), *el-Fusûl fi'l-usûl*, (4 Cilt) Thk: *Acil Câsim en-Neşmî*, (b.y.y., 1994), 3: 99.

⁹⁶ Ebû Bekr b. Hemmâm es-San'ânî, el-Musannef, Thk: Habîburrahman el-A'zamî, (Abdurrazzâk), (11 Cilt) (Beyrut, b.t.y.). 3: 52; Hatib el-Bağdâdî, el-Fakih ve'l-Mutefakkih, (2 Cilt) (Beyrut: Dârü'l-Kutubî'l-İlmiyye, 1980), 1: 147.

⁹⁷ Mâlik b. Enes, el-Muvattâ (Yahya b. Yahya el-Leysi rivâyeti), (2 Cilt) (İstanbul, 1992); Ukûl, 11 2: 860; Abdurrazzâk, el-Musannef, 9: 394-395; Hatib el-Bağdâdî, el-Fakih ve'l-Mutefakkih, 1: 136.

⁹⁸ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed İbn Ebi Şeybe, *el-Kitâbu'l-Musannef fi'lÂhâd ve'l-Âsar*, Thk: Kemal Yûsuf el-Hût, (Beyrut, 1989). 2: 381, (10145, 10146).

⁹⁹ Malik, *el-Muvattâ* (Yahya b. Yahya el-Leysi), bkz. Ebû Abdillâh Muhammed b. el- Hasan (eş-Şeybânî), *Kitabu'l-hucce alâ ehli'l-Medine*, (3. Baskı) Nşr: es-Seyyid Mehdi Hasan el-Keylânî, (Beyrut, 1983), 4: 276-285.

¹⁰⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Arif Ulu, *Tâbiünun Sünnet Anlayışı*, 93-95.

¹⁰¹ İbn Ebi Şeybe, *el-Kitâbu'l-Musannef fi'lÂhâd ve'l-Âsar*, 2: 470 (11150) ; 3: 408 (6113)

¹⁰² Ulu, *Tâbiünun Sünnet Anlayışı*, 109.

¹⁰³ Abdurrazzâk, el-Musannef, 10: 24 (18245).

¹⁰⁴ Ulu, *Tâbiünun Sünnet Anlayışı*, 128.

alacaktır”¹⁰⁵ diyerek kendi hükmünü izhar etmesi bazı konularda sahabe kavlini ve uygulamalarını bağlayıcı olarak kabul etmediğini ortaya koyar. Nitekim onun yapılan davranışın kaynağının re’ye mi yoksa bir rivâyete mi dayandığını soruşturduğunu gösteren rivayetler sahabe kavli ve uygulamaları konusunda seçici davrandığını göstermektedir.¹⁰⁶

SONUÇ

Tabiîn neslinin önemli simalarından biri olan Saîd b. Müseyyeb, Hz Ömer’in hilafetinin ikinci yılında Medine’de doğmuş, ihtilafı olmakla birlikte (h. 94/712) yılında Medine’de vefat etmiştir.

Saîd b. Müseyyeb, ömrünün tamamını Medine’de geçirmiş, Medine’nin önde gelenlerinden, âlim, fakih, muhaddis, zühd ve takva sahibi bir tâbiîndir. Onun fakihlik yönü ağır basmaktadır. Kaynaklardan öğrendiğimize göre, zamanının insanları, ona bütün meseleleri sorar, o da insanlara gerekli olan cevabı verir. Hadis ilminde ise onun ayrı bir yeri vardır. Rivâyetlerinin çoğu Ebû Hureyre’ye (r.a) dayanmaktadır. Ebû Hureyre çok hadis rivâyet eden (muksirûndan) bir sahâbî, ayrıca Saîd b. Müseyyeb’in kayınpederidir.

Mürsel hadisler zayıf hadisler arasında sayılmakla birlikte Saîd b. Müseyyeb’in mürsel rivâyetleri, âlimlerin çoğuna göre sahih kabul edilmiş ve delil olarak kullanılmıştır. Mürsel hadis en basit tarifıyla, sahabeye ulaşmadan önce senedinin herhangi bir yerinde bir râvisi düşen hadistir. Saîd b. Müseyyeb’in bu tarife uyan rivâyetleri epeyce fazladır. Onun rivâyet konusunda titizliği kaynaklarda nakledilmektedir. O’na bir hadisin râvisi sorulduğunda: “Alın yazın, zira ben zayıf olan birinden hadis almam” diyerek bu konudaki titizliğini göstermiştir.

Saîd b. Müseyyeb’in zühd ve takva yönü de vardır. Onun ibadeti, zühdü, cemaate devamlılığı ve orucu tam ve mükemmeldir. 40 yıl cemaate devam ettiği, daima ilk safta namaz kıldığı, çok sık oruç tuttuğu, sürekli Kur’an okuduğu, Allah Teâla’yı çok zikrettiği rivâyet edilmiştir.

Saîd b. Müseyyeb’in diğer önemli bir özelliği de rüya tabirciliğidir. O, bu ilmi Hz. Esmâ’dan (ö. 73/692), o da babası Hz. Ebû Bekir’den (ö. 13/634) öğrenmiştir. Ona göre her insan rüya tabir etmemelidir. Rüya tabir edenin yaşı en az 40 olmalıdır. Onun tabir ettiği rüyaların çoğu doğru çıkmıştır.

¹⁰⁵ Mâlik, *el-Muvattâ* (Yahya b. Yahya), Ukûl, 12 (II, 861); Muhammed b. Abdilbâkî ez-Zurkânî, *Şerhu’z-Zurkânî alâ Muvattai’l-İmam Mâlik*, (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, h. 1411), 4: 232.

¹⁰⁶ İbn Mace, “Cenâiz”, 38.

Ayrıca onun ensâb ilminde de önde gelen âlimlerden olduğu belirtilmektedir.

Saîd b. Müseyyeb birçok İslâm âlimi gibi yaşadığı dönemde idarecilerle iyi ilişkiler içinde olamamıştır. Emevî Devleti hükümdarlarıyla hiçbir zaman iyi geçinememiştir. Bunun sebebi onları meşru idareciler olarak görmemesi ve bu nedenle de onlara biat etmemesidir. Bunun sonucu olarak hapse atılmış, soğuk günde üzerine su dökülmüş, kırbaçlanmış, çarşı-pazar dolaştırılmış, sürgün ile korkutulmuş, insanlardan tecrit edilmiş ve daha başka birçok işkenceye uğramıştır. Ama o bunların hiç birine boyun eğmemiş, bildiği ve inandığı doğrulardan taviz vermemiş, daima onurlu ve başdik olarak yaşamıştır. Onun bu kararlılığı sayesinde idareciler ondan uzak durmuş, onunla uğraşmaktan vazgeçmiştir.

Netice olarak Saîd b. Müseyyeb, fakihlik yanı ağır basan, fakat hadisçilik yönü de olan, mürsel rivâyetleri makbul sayılan ve delil olarak kullanılan, zühd ve takva sahibi bir tabîdir. O fetvaları, görüşleri, yaşayışı zühd ve takvası kendisinden sonrakiler ve bizler için numune-i imtisal olan önemli bir şahsiyettir.

KAYNAKÇA

- el-Askalânî, Ebû'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer el-Askalânî. *Tehzîbü't-tehzîb*, (12 cilt) Hindistan: Matbaatü Dâiratü'l-Meârif en-Nizâmiyye, 1326.
- Abdurrazzâk, Ebû Bekr b. Hemmâm es-San'ânî. *el-Musannef*, (11 cilt) Thk: Habîburrahman el-Âzamî, (Beyrut, b.t.y.).
- el-Bâcî, Ebû'l-Velîd Süleyman b. Halef Sa'd b. Eyyûb b. Vâris et-Tecîbî el-Kurtubî el-Bâcî el-Endelûsî. *et-Tâdîl ve't-tecrîh limen harace lehu'l-Buhârî fi'l-Câmi's-Sahîh*, Thk: Ebû Lübâbe Hüseyin, (3 cilt) Riyâd: Dâru'l-Livâ l'n-Neşr ve't-Tevzî, 1406/1986.
- Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-sahîh*, Thk: Muhammed Züheyr b. Nâsır, *Dâru Tavgi'n-Necât*, 1422/2002.
- el-Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *et-Tarîhu'l-kebir*, Dr. Muhammed Abdülmuîd Han'ın Murakabesi altında, b.t.y.
- Bilbürrî, Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdullah b. Mûsâ. *el-Cevhere fi nesebi'n-nebî ve ashâbuhü'l-aşera*, Thk: Muhammed Tevencî, Riyad: Dâru'r-Rifâî, 1983.
- Cassâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî. *el-Fusûl fi'l-usûl*, (4 cilt) Thk: Acil Câsim en-Neşmî, b.y.y., 1994.
- el-Cevzî, Cemâlüddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed. *Sıfatü's-safve*, (2 cilt) Thk: Ahmed b. Ali, Mısır: Dâru'l-Hadîs, 1421/2000.

- Çalışkan, Necmettin. *Kur'an'ın İki Fikhî Okunuşu, Tahâvî'nin Ahkâmü'l-Kur'an ve Şerhu Meâni'l-Âsâr'ı Karşılaştırmalı Örneği*, Ankara: Araştırma Yayınları, 2018.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as b. İshâk b. el-Ezdi Ebû Davud es-Sicistânî. *el-Merâsil*, Thk: Şuayb el-Arnaut, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1988.
- Ebû Zehv, Muhammed. *el-Hadîs ve'l-muhaddisûn*, Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1400/1980.
- Efendioğlu, Mehmet. "Sahâbe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 35: 491-500, İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- el-Ferâhidî, Ebû Abdurrahman Halil b. Ahmed b. Amr b. Temîm. *Kitâbü'l-âyn*, Thk: Mehdi Mahzûmî, İbrâhim Sâmerrâî, Beyrut: Dâru Mektebeti'l-Hilâl, b.t.y.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebu Bekir Ahmed b. Ali b. Sabit. *Kitâbü'l-kifâye fi ilmi'r-rivâye*, Beyrut: Dâru'l Kütübî'l-İlmiyye, 1409/1988.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebu Bekir Ahmed b. Ali b. Sabit. *el-Fakîh ve'l-Mutefakkîh*, (2 cilt) Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1980.
- Hizmetli, Sabri. *İslâm Tarihi*, Ankara: AÜİF Yayınları, 1991.
- el-İsfahânî, Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah. *Hilyetü'l evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ*, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1409-1988.
- İbn Ebi Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed. *el-Kitâbu'l-Musannef fi'l-Âhâd ve'l-Âsâr*, Thk: Kemal Yûsuf el-Hût, Beyrut, 1989.
- İbnü'l-İmâd, Abdulhay b. el İmâd el-Hanbelî. *Şezaratü'z-zeheb fi ahbâri men zeheb*, Beyrut: b.y.y., 1399/1979.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebei el-Kazvini, *Sünenu İbn Mace*, Thk: Muhammed Fuad Abdülbaki, Kahire: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabiyye, 1395/1975.
- İbnü'l Esîr, İzzüddin Ebi'l-Hasen Ali b. Ebi'l-Kerem eş-Şeybânî el-Cezerî. *el-Kâmil fi 't-târih*, Beyrut: Dâru's-Sadr, 1399/1979.
- İbnü'l Esîr, İzzüddin Ebi'l-Hasen Ali b. Ebi'l-Kerem eş-Şeybânî el-Cezerî. *Üsdü'l-ğabe fi marifeti's-sahâbe*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, b.t.y.
- İbn Hallikân, Ebû'l-Abbas Şemsuddin Ahmed b. Muhammed b. Ebi Bekr b. Hallikân. *Vefayatü'l-âyân ve enbâu ebnâi'z-zemân*, Beyrut: Dâru's-Sadr, b.t.y.
- İbn Ebî Hatim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ebî Hatim er-Râzî. *Kitâbü'l-cerh ve't-tâdîl*, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1409-1988.
- İbn Kesîr, İmâdüddîn Ebi'l Fedâ İsmail Ömer b. Kesîr el-Kuraşî b. Dimeşki. *el-Bidâye ve'n-nihâye*, b.y.y. Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1351/1933.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menba'i'l-Hâşimî bi'l-Velâi el-Basrî

- el-Bağdâdî el-Ma'ruf bi'bni Sa'd. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, Thk: İhsan Abbas, (8 cilt), Beyrut: Dâru Sadr, 1968.
- İbn Teymiye, Ahmed Abdulhalim. *Mecmûu fetâvâ*, Thk: Abdurrahman b. Muhammed en-Necdî, 2. Baskı b.y.y., Mektebetu İbn Teymiye, t.y.
- Kandemir, M. Yaşar. "Saïd b. Müseyyeb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 35: 563-564, İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Kâsımî, Muhammed Cemalüddin el-Kâsımî ed-Dımeşki. *Kavâidü't-tahdis min funûn-i mustalahî'l-hadis*, Thk: Muhammed Behçetü'l-Beytar, Beyrut: Dâru'n-Nufâs, 1407/1987.
- Koçyiğit, Talat. *Hadis Tarihi*, Ankara: AÜİF Yayınları, 1988.
- Koçyiğit, Talat. *Hadis Usûlü*, Ankara: AÜİF Yayınları, 1987.
- Koçyiğit, Talat. *Hadis İstılahları*, Ankara: AÜİF Yayınları, 1985.
- el-Kurtubî, Ebû Amr Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr b. Âsım en-Nemrî. *el-İstiâb fî marifeti'l-ashâb*, Thk: Ali Muhammed el-Bahâvî, (4 cilt) Beyrut: Dâru'l-Cemel, 1414/1992.
- el-Kütübî, Muhammed Şâkir. *Fevâtü'l-vefayât ve'z-zeylû aleyhâ*, Thk: Dr. İhsan Abbas, Beyrut: Dâru Mısır, 1973.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvattâ* (Yahya b. Yahya rivâyeti), (2 cilt) İstanbul, 1992; (Şeybânî rivâyeti), 2. Baskı Thk: Abdulvehhab Abdullatîf, Beyrut, 1984; (Ebû Mus'ab ez-Zuhrî el-Medenî (150-242) rivâyeti), 2. Baskı Thk: Beşşâr Avvâd Ma'rûf-Mahmûd Muhammed Halil, Beyrut, 1993.
- Mâlik b. Enes. Ebû Abdillâh. *el-Muvatta*, Beyrut: Dâru'n-Nufâs, 1407/1984.
- el-Hatib, Muhammed Accâc. *es-Sünne kable't-tedvîn*, Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1400/1980.
- Miras, Kamil. *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecdîd-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, Ankara: DİB Yayınları, 1986.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi b. Haccâc, *Sahih-i Müslim*, Thk: Muhammed Fuad Abdülbaki, Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1956.
- Nisâbü'rî, Ebû Abdillâh el-Hâkim, Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed b. Hamdeviye b. Naım b. el-Hakem ed-Dabî et-Tahmânî en-Nisâbü'rî, el-Ma'rûf bi'bni'l-Bey. Thk: es-Seyyid Mu'zam Hüseyin, *Ma'rifetü ulûmi'l-hadis*, (3. Baskı), Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1397/1990.
- es-Safedî, Selâhuddin Halil b. Eybek. *Kitabü'l-vâfi bi'l-vefayât*, Stuttgart: Dâru'n-Neşr, 1411/1911.
- Salih, Suphi. *Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları*, Ter: M. Yaşar Kandemir, Ankara: DİB Yayınları, 1986.
- es-Sem'ânî, Ebû Sad Abdilkerim b. Muhammed b. Mansur et-Temimî. *el-Ensâb*. Beyrut: Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâffiye, Dâru'l-Cenân, 1408/1988.
- Serinsu, Ahmet Nedim. *Kur'ân ve Bağlam*, İstanbul: Şule Yayınları, 2012.

- Sıcak, Ahmet Sait. *Kur'an Tefsirinde Öznellik*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017.
- es-Suyûtî, Celâluddin. *Tedribu'r-Râvî fî Şerhi Takribî'n-Nevevî*. Thk: Ahmed Ömer Hâşim, Beyrut: b.y.y., 1989.
- Şakir, Ahmed Muhammed. *el-Bâisü'l-hasîs şerhu ihtisâr-i Ulûmi'l-Hadîs*, Kahire: Mektebetü'd-Dâri't-Türâs, 1399/1979.
- eş-Şeybânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. el- Hasan. *Kitabu'l-hucce alâ ehli'l-Medine*, (3. Baskı) Nşr: es-Seyyid Mehdî Hasan el-Keylânî, Beyrut, 1983.
- Şirazî, Ebû İshâk Cemâleddîn İbrâhîm b. Ali b. Yûsuf. *Tabakâtü'l-fukahâ*; Thk: İhsan Abbâs, Beyrut: Dârü'r-Râidi'l-Arabî, 1970.
- et-Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-beyân an te'vili âyi'l-kur'ân*, 2. Baskı Mısır, 1954.
- Uğur, Mücteba. *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992.
- Yâkûbî, Ahmet b. Ebi Yakub b.Cafer b.Vehb b.Vadih. *Tarihu'l-Yâkûbî*, Thk: Abdülmeir Mehna, Beyrut: Müessetü'l Ağdamıyyi li'l-Matbûât, 1413/1991.
- Yurdaydın, Hüseyin Gazi. *İslâm Tarihi Dersleri*, Ankara: AÜİF Yayınları, 1988.
- ez-Zehabî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Siyeru âlâmin-nübelâ*, Beyrut: Müessetü'r-Ricâl, 1414-1994.
- ez-Zehabî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Tezkiratü'l huffâz*, Lübnan: Dâru'l-Kütubi'l-İlmî, b.t.y.
- Zirikli, Hayruddin. *el-Âlâm*, Beyrut: Dâru'l-İlmiyyi li'l-Mellâyîn, 1415/1994.
- Zühayli, Vehbe. *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, Ter: Ahmet Efe-Beşir Eryarsoy-H. Fehmi Ulus-Abdürrahim Ural-Y. Vehbi Yavuz-Nureddin Yıldız, İstanbul: Feza Yayıncılık, 1994.
- ez-Zurkânî, Muhammed b. Abdilbâkî. *Şerhu'z-Zurkânî alâ Muvattai'l-İmam Mâlik*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, h. 1411.